
ԱՐՏԵՄ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
(ծննդյան 70-ամյակի առթիվ)



Արգասավոր է եղել ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Արտեմ Սարգսյանի գիտական գործունեությունը: Անցած չորսնկես տասնամյակի ընթացքում նա շուրջ հարյուր անուն գիտական աշխատություն է հրատարակել, կատարել բազմաթիվ թարգմանություններ, գրել պատմագեղարվեստական էսսեներ, և ընթերցողն այսօր լայն հնարավորություն ունի հստակ պատկերացում կազմելու նրա թե՛ գիտահետազոտական արդյունքների, թե՛ դիտարկած հարցերի ու հետաքրքրությունների շրջանակի մասին:

Արտեմ Եղիշեի (Բագրատի) Սարգսյանը ծնվել է 1942 թ. օգոստոսի 28-ին պատմական Գանձակ (Գյանջա) քաղաքում: 1965 թ., գերազանց առաջադիմությամբ ավարտելով Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի հայոց լեզվի և գրականության բաժինը, ընդունվել է ՀՀ ԳԱԱ Հր. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի ասպիրանտուրա և գիտական աշխատանքի պատրաստվել ակադ. Գ. Ջահուկյանի ղեկավարությամբ: Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո նա աշխատանքի է անցնում նույն ինստիտուտում՝ վարելով տարբեր պաշտոններ: Այսօր նա ղեկավարում է ինստիտուտի բարբառագիտության բաժինը:

Ա. Սարգսյանը 1970 թ. պաշտպանում է թեկնածուական ատենախոսություն՝ «Դասական գրաբարի տիպաբանական բնութագիրը» թեմայով: Այդ աշխատությունը 1975 թ. լույս է տեսնում «Հայոց լեզվի կառուցվածքը» ժողովածուի մեջ (ակադ. Գ. Ջահուկյանի խմբագրությամբ): Այն հայ լեզվաբանության մեջ առաջին փորձն է դասական գրաբարի կառուցվածքը տիպաբանական քննության ենթարկելու ուղղությամբ:

Ա. Սարգսյանը 1972-1976 և 1978-1982 թթ. պաշտոնավարում է Կիպրոսի Մելգոնյան կրթական հաստատությունում՝ որպես հայագիտական առարկաների պատասխանատու, իսկ 1992-1996 թթ. աշխատում Երուսաղեմի Ժառանգավորաց վարժարանում՝ նախ իբրև փոխտեսուչ, ապա տեսուչ:

Արտեմ Սարգսյանի գիտական բազմամյա և արդյունավետ գործունեության բնորոշ առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ նա տասնամյակներ շարունակ հանդես է գալիս և՛ որպես հայագետ ու հայերենագետ, և՛ որպես մշակութաբան, լեզվական մշակույթի անխոնջ քարոզիչ: 1978 թ. նա հիմնում է «Մեր լեզուն, մեր խոսքը» հեռուստահաղորդաշարը, որի համար 1986 թ. ստանում է ՀՀ պետական մրցանակ:

Ա. Մարգարյանը 1987 թ. պաշտպանում է դոկտորական ատենախոսություն՝ «Արևելահայ և արևմտահայ գրական լեզուներ (գուգադրական-տիպաբանական քննություն)» թեմայով, որն իբրև առանձին մենագրություն լույս է տեսնում 1985 թ.: Կառուցվածքային և վիճակագրական լեզվաբանության քանակական ճշգրիտ մեթոդներով վերհանելով արդի հայերենի երկու լեզվավիճակների հիմնական տարբերությունները՝ Ա. Մարգարյանը համոզիչ փաստարկներով ցույց է տալիս, որ արևելահայերենի և արևմտահայերենի հիմնական առանձնահատկությունները ոչ թե կառույցի բաղադրիչների առկայության/բացակայության, այլ միևնույն լեզվական միավորների՝ բաղադրիչների խորքային տարբեր «հազեցվածության» մեջ են:

Ա. Մարգարյանը, 1968 թ. սկսած, դասավանդում է ՀՀ առաջատար բուհերում՝ Երևանի պետական համալսարանում, Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվաբանական համալսարանում, առ այսօր՝ Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում: Նա 1991 թ. ստանում է պրոֆեսորի կոչում: Լայն է նրա դասավանդած առարկաների շրջանակը՝ գրաբարից մինչև ժամանակակից հայոց լեզու, ընդհանուր լեզվաբանությունից մինչև հանրալեզվաբանություն և լեզվաբանական աշխարհագրություն: Ա. Մարգարյանի ղեկավարությամբ ատենախոսություններ են պաշտպանել բազմաթիվ գիտնականներ, որոնք այսօր աշխատում են հանրապետության գիտական և բուհական համակարգում, իրենց նպաստը բերում մեր հայրենիքի զարգացմանը:

Ա. Մարգարյանը գիտահետազոտական աշխատանքը հաջողությամբ զուգորդում է գիտակազմակերպչական գործունեության հետ. 1991 թ. նշանակվում է ՀՀ կառավարությանն առընթեր լեզվի պետական տեսչության լեզվաշինության վարչության պետ: Նույն թվականից Հայերենի բարձրագույն խորհրդի փոխնախագահն է:

Ա. Մարգարյանը եռանդուն մասնակցություն է ունեցել նաև լեզվաբաղադրականության մշակման գործընթացներին: Երկար տարիներ լինելով ՀՀ տերմինաբանական կոմիտեի անդամ՝ կազմել է մի շարք նախագծեր, որոնք վավերացվել են ինչպես սույն կոմիտեի, այնպես էլ հետագայում Հայերենի բարձրագույն խորհրդի կողմից՝ ստանալով օրենքի ուժ:

Ա. Մարգարյանը ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ է 2006 թվականից: Նա հեղինակ է 12 մենագրության և շուրջ 80 գիտական հոդվածների:

Ա. Մարգարյանի «Արևմտահայերենի բառարանի» (1991 թ.) ընդհանուր տպաքանակն անցնում է 50 հազարից: Նա ջանախնդիր մասնակցում է հայոց լեզվի բարբառների հարուստ բառազանձն ամփոփող «Հայոց լեզվի բարբառային բառարանի» յոթհատորյակի գիտական խմբագրման և հրատարակման գործին (բառարանի վեց հատորները լույս են տեսել 2002-2011 թթ.):

Ա. Մարգարյանի «Հանրալեզվաբանության դասընթացը» (2002 թ.) ներկայացնում է ոչ միայն հանրալեզվաբանության և ընդհանուր լեզվաբանության խնդիրները, այլև վերլուծում է այսրկովկասյան տարածաշրջանի լեզվական բարդ համապատկերը, երկլեզվության և բազմալեզվության ինքնատիպ երևույթներ:

2003 թ. լույս է տեսնում Ա. Մարգարյանի «Լեզվաբանական աշխարհագրություն» բուհական դասընթացը: Այդ ձեռնարկն առաջին փորձն է, որը ներկայացնում է լեզվաբանական աշխարհագրությունն առարկայի խնդիրներն ու նպատակները, հայոց լեզվի բարբառային տարբերակների իրական պատկերը՝ ըստ վիճակագրական տվյալների, բարբառային զուգաձևությունների քարտեզներ և այլն: Հետագայում լույս է տեսնում նրա կազմած «Հայ բարբառների աստիճան» առաջին պրակը (2006 թ.):

Ա. Սարգսյանը հայտնի է նաև իբրև հմուտ թարգմանիչ: Նրա թարգմանությամբ իրականացվեց Օմար Խայրամի քառյակների հայերեն գիտական հրատարակությունը: Ռ. Մավիսակալյանի հեղինակությամբ և Ա. Սարգսյանի առաջարկով 1987 թ. հրատարակվեց «Ալեքսանդր Մակեդոնացի» գիրքը (35 տպ. մամուլ, 50 հազար օրինակ): Դրանով առաջին անգամ աշխարհաբար ներկայացվեցին Ալեքսանդր Մակեդոնացու կյանքին և արշավանքներին նվիրված անտիկ պատմության դասական աշխատությունները (Արիանոսի «Ալեքսանդրի արշավանքը» և Ռաֆուսի «Ալեքսանդր Մակեդոնացու պատմությունը»): Ա. Սարգսյանի թարգմանությամբ լույս են տեսել եվրոպական և ռուսական պոեզիայի ընտիր նմուշներ՝ «Ամենը քեզ» եռահատորյակում: Ռուսական պոեզիայի «Արծաթե դարի» բանաստեղծների գործերը թարգմանելու համար Ա. Սարգսյանը պարգևատրվել է Ալեքսանդր Պուշկինի մեդալով:

Ա. Սարգսյանին է պատկանում «Քսանմեկ հազար օրը», «Եվս չորս հազար օր» և «Հազար օր ևս» կենսապատմների եռահատորյակը, որը լայն արձագանք է գտել գիտական հանրության շրջանում:

Իր հեղինակած «Դարը» հեռուստահաղորդաշարի համար Ա. Սարգսյանը 2008 թ. արժանացել է Թեբեյան մշակութային միության մրցանակի: Մեկ տարի անց նա արժանացել է Հովհաննես-Պողոս II պապի անվ. միջազգային մրցանակի:

Իր բեղուն գործունեության համար Ա. Սարգսյանը պարգևատրվել է ՀՀ «Մովսես Խորենացի» և «Հայրենիքին մատուցած ծառայությունների I աստիճանի» մեդալներով, միջազգային բազմաթիվ շքանշաններով ու մեդալներով՝ Գյոթեի, Լայբնիցի, Ալբերտ Շվայցերի և այլն:

«Ամագոն» (ԱՄՆ) հրատարակչությունը 2012 թ. լույս է ընծայել Ա. Սարգսյանի «12.21.12. փրկության բանալին» գիրքը հայերեն, անգլերեն և ռուսերեն: Այս գիտագեղարվեստական գործը լայն ընդունելություն է գտել և արժանացել բազմաթիվ գրախոսությունների ու արձագանքների:

Ծննդյան 70-ամյակի առթիվ վաստակաշատ լեզվաբանին, գնահատված թարգմանչին, սիրելի պրոֆեսորին քաջառողջություն և արևշատություն ենք ցանկանում և մաղթում նորանոր ձեռքբերումներ հայերենագիտության և հայ մշակույթի առջև ծառայած խնդիրների լուծման ասպարեզում: Վստահ ենք, որ այդ ծրագրերի և նախանշումների իրականացումը հայերենագիտության և հայրենական գիտության նոր նվաճումներ կնշանավորի:

ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ ՅՈՒ. Մ.

ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

ՔՈՉԱՐՅԱՆ Հ. Ժ.

Փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու